

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Ю. М. Снітко,
аспірант Полтавської державної
аграрної академії

УДК 33:631.11 (477.53)

ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства по районах Полтавської області. Запропоновано основні засади покращення фінансово-економічного стану сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: сільське господарство, виробництво, реалізація, прибуток, рівень рентабельності.

Сільське господарство є традиційною потужною галуззю економіки України, яка відіграє важливу роль у підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем. Багаті традиції землеробства, сприятливий клімат, родючі ґрунти, працьовиті люди — все це є основою для того, щоб сільськогосподарські підприємства займали пріоритетне місце в економіці, гарантували потреби населення в якісних і доступних продуктах харчування, забезпечували належний рівень життя українцям. Також сільськогосподарське виробництво — один з найбільш ризикованих видів господарської діяльності. На його результати впливає багато чинників: забезпечення сільгоспвиробників необхідними матеріальними та фінансовими ресурсами, природно-кліматичні умови, коливання цін на сільгосппродукцію та інше. Тому дослідження економічних результатів діяльності сільськогосподарських підприємств та розвинена система управління економічно-фінансовою безпекою є важливими факторами сталого розвитку аграрної галузі та забезпечення доходів підприємств.

Питанням формування економічної та фінансової безпеки на підприємствах та управління ними присвячено чимало публікацій таких вчених, як О. Барановський, І. Бланк, К. Горячева, О. Грунін, М. Єрмошенко, Р. Папехін та інших. Проблемами дослідження аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств займалися такі науковці як: М. Дем'яненко, Л. Есманова, В. Коваленко, М. Мікуліна, Л. Недільська, В. Нелеп, Н. Третяк та інші. Проте економічні результати діяльності сільськогосподарських підприємств та управління

безпекою агропідприємств вимагають більш детального дослідження, що обумовлює необхідність цієї публікації.

Метою статті є вивчення й аналіз економічних результатів діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавської області та виявлення потенціалу щодо їх покращення.

Одним із основних завдань у сільському господарстві є удосконалення управління виробництвом з урахуванням зростання його масштабів, ускладнення економічних зв'язків, вимог науково-технічного прогресу. Економічний аналіз нині набуває дедалі більшого значення для поліпшення економічної роботи на різних рівнях управління виробництвом. Одним із найважливіших шляхів пошуку резервів виробництва і вивчення всебічного та об'єктивного оцінювання роботи підприємств є аналіз їхньої господарської діяльності. У системі методів управління виробництвом аналіз економічних результатів діяльності сільськогосподарських підприємств дає можливість здійснювати контроль за виробництвом, економічно обґрунтовувати управлінські рішення, виявляти і більш повно використовувати резерви виробництва [1].

Розглянемо динаміку кількості сільськогосподарських підприємств Полтавської області, обсяги виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, проведемо аналіз показників обсягу прибутку та рентабельності.

За даними головного управління статистики в Полтавській області, в 2011 році налічувалось 2 375 сільськогосподарських підприємств за різними організаційно-правовими формами господарювання, серед яких прибутки від виробництва продукції сільського господарства отримали 86,6 % підприємств (збитки отримали 13,4 % підприємств), порівняно з 2007 роком збиткових підприємств стало менше на 7,6 %, тоді як кількість сільгоспідприємств збільшилася на 39 шт. У 2008–2010 роках спостерігалось коливання зареєстрованих підприємств — 2 402, 2 365 та 2 368 відповідно. Прибуткових підприємств в 2008 році було лише 72,5 % (збиткових — 27,5 %), що на 6 % менше, ніж в 2009 році та на 1,4 % менше, ніж в 2010 році.

У сільськогосподарському виробництві Полтавської області є дві головні галузі — рослинництво і тваринництво. На сьогодні основну частку прибутків сільськогосподарські підприємства області отримують від галузі рослинництва, основою якої є виробництво зернових культур, цукрового буряка, соняшника. Основними галузями тваринництва області є скотарство, свинарство, птахівництво.

У 2011 році сільськогосподарськими підприємствами Полтавської області вироблено 4 332 тис. т. зерна, що на 45,1 % більше, ніж у 2007 році (табл. 1). Середній показник виробництва зерна по Україні в 2011 році склав 2 259,2 тис. т., що майже вдвічі менше, ніж вироблено зерна в Полтавській області. За даними державної служби статистики України, Полтавська область в 2011 році посідає перше місце по виробництву зернових культур серед регіонів України.

У 2011 році спостерігаються також високі показники виробництва цукрових буряків, соняшника, картоплі та овочів, порівняно з 2007 та 2010 роками. Полтавська область посідає друге місце серед областей України по виробництву цукрових буряків, 7 місце — по виробництву овочів, 8-ме — по виробництву соняшника та картоплі. Бачимо неврожай плодів та ягід: в 2011 році сільськогосподарськими підприємствами вироблено 0 тис. т. проти 4 тис. т. у 2007 році та 3 тис. т. в 2010 році (табл. 1). Впродовж 2007–2011 років спостерігаємо невисокі показники, порівняно з регіонами України, по виробництву м'яса та вовни, яйця теж виробляються в недостатній кількості. Покращується ситуація лише у виробництві молока: з кожним роком збір молока збільшується. У 2011 році область зайняла 2 місце по виробництву молока серед областей України.

Проблемою сільськогосподарського виробництва в аграрних підприємствах Полтавської області є виробнича система тваринницької галузі. З точки зору об'єктивних економічних законів, одним з напрямів вирішення цієї проблеми є

збільшення ціни реалізації тваринницької продукції за рахунок підвищення її якості та екологічної чистоти [2].

Таблиця 1
Обсяги виробництва основної сільськогосподарської продукції
сільськогосподарських підприємств Полтавської області у 2007–2011 рр.

	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відношення 2011 р. до 2007 р., %
Продукція рослинництва (тис. т)						
Зернові та зернобобові культури	2380	3790	3192	2355	4332	182,1
Цукрові буряки (фабричні)	1968	2317	1867	1696	2512	127,6
Соняшник	311	408	426	411	468	150,5
Картопля	3	4	5	9	22	733,3
Овочі	3	8	4	5	10	333,3
Плоди та ягоди	4	4	1	3	0	0
Продукція тваринництва						
М'ясо (у забійній вазі), тис. т	24,5	22,4	22,6	24,9	24,8	101,2
Молоко, тис. т	241,8	254,6	288,9	302,5	314,8	130,2
Яйця, млн. шт.	372,9	371,0	423,3	434,5	400,5	107,4
Вовна, т	6	9	9	9	9	150

Примітка: розраховано автором за даними [3].

У 2011 році досить на високому рівні здійснюється реалізація зерна сільськогосподарськими підприємствами Полтавської області — 2 782,5 тис. т., що на 55,7 % більше, ніж у 2007 році (табл. 2). При цьому середній показник по Україні становить лише 1 117,9 тис. т. зерна. Реалізація олійних культур у 2011 році збільшилась на 29,9 %, порівняно з 2007 роком, середній показник по Україні лише 312,8 тис. т. Цукрових буряків реалізовано на 55,8 % менше, ніж в 2007 році, хоча більше, ніж середній показник по Україні у 2011 році (564,2 тис. т.). Обсяги реалізації картоплі, овочів, плодів і ягід не такі великі та не перевищують середні показники по Україні. Гірша ситуація щодо реалізації продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами Полтавської області. Показники реалізації худоби та птиці, яєць та вовни невисокі в зв'язку з тим, що обсяги виробництва цієї продукції теж невеликі. Реалізація молока в 2011 році на 25,9 % більша, ніж в 2007 році та перевищує середній показник серед регіонів України на 72,2 %.

За даними головного управління статистики в Полтавській області та аграрного сектору України, показник валової продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області в 2011 році склав 9,49 млрд. грн. та посідає друге місце серед регіонів України, хоча в 2010 році Полтавська область посідала лише 5 місце.

Вагомим показником діяльності аграрних підприємств є витрати на виробництво сільськогосподарської продукції, який є базою для встановлення цін продажу сільськогосподарської продукції та підґрунтям для прогнозування й управління виробництвом.

У 2011 році витрати на виробництво продукції сільського господарства в аграрних підприємствах Полтавської області склали 7,63 млрд. грн. та перевищують витрати за 2008 рік на 53,1 %, за 2009 рік — на 48,3 %, за 2010 рік — на 23,2 %. Спостерігаємо з кожним роком зростання витрат на виробництво: так як зростають обсяги виробництва продукції, то збільшуються і витрати на виробництво. Більшу частину витрат складають матеріальні витрати, які увійшли до собівартості

продукції. Середній показник витрат на виробництво по Україні в 2011 році становив майже 4 млрд. грн.

Таблиця 2

Обсяги реалізації основної продукції сільськогосподарських підприємств Полтавської області у 2007–2011 рр.

	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відношення 2011 р. до 2007 р., %
Продукція рослинництва (тис. т)						
Зернові та зернобобові культури	1233,0	2226,9	2528,5	1714,5	2782,5	225,6
Цукрові буряки (фабричні)	1705,1	2150,0	524,9	417,1	752,7	44,2
Олійні культури	383,0	350,4	536,6	537,9	546,5	142,7
Картопля	1,1	1,3	2,5	2,2	9,0	818,2
Овочі	0,9	1,5	1,7	1,8	3,3	366,6
Плоди та ягоди	0,3	0,3	0,2	0,5	0,3	100
Продукція тваринництва						
Худоба та птиця (у живій вазі), тис. т	33,8	32,1	33,6	42,5	36,9	109,2
Молоко та молочні продукти, тис. т	218,4	234,0	265,2	275,7	294,7	134,9
Яйця, млн. шт.	349,7	362,7	408,9	421,4	375,0	107,3
Вовна, т	3,9	7,7	6,0	4,6	11,4	292,3

Примітка: розраховано автором за даними [3; 4].

Стан сільськогосподарських підприємств Полтавської області з кожним роком покращується. Так, у 2011 році результат від основної діяльності сільськогосподарських підприємств області становив 1,58 млрд. грн. прибутку проти 0,51 млрд. грн. у 2007 році (табл. 3). Це означає, що сільськогосподарські підприємства області в 2011 році одержали в 3 рази більший прибуток, порівняно з 2007 роком. Середній показник прибутку в сільськогосподарських підприємствах серед регіонів України в 2011 році склав лише 0,79 млрд. грн., що на 50 % менше, ніж показник Полтавської області. Насамперед прибутковою була продукція рослинництва, яка в 2011 році зросла в 2,7 рази, на відміну від 2007 року. У галузі тваринництва в 2007 та 2008 роках продукція була збитковою, але був отриманий позитивний результат у 2009–2011 роках. Порівняно з 2009 р., продукція тваринництва збільшила свій прибуток у 2011 році в 2 рази.

Таблиця 3

Фінансовий результат діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавської області у 2007–2011 рр., млн. грн.

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відношення 2011 р. до 2007 р., %
Всього прибутків / збитків, в тому числі	514,1	335,8	533,4	1062,2	1579,5	307,3
Рослинництво	541,6	375,4	490,4	987,7	1485,1	274,2
Тваринництво	-27,5	-39,6	43,0	74,5	94,4	-

Примітка: розраховано автором за даними [4; 5].

Розглянувши рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства Полтавської області, бачимо, що в 2011 році показник склав 27,6 % проти 28,7 % у 2007 році. Відхилення незначне, але в 2008 році, в зв'язку зі світовою економічною кризою, було всього 11,3 %. Рівень рентабельності

сільськогосподарського виробництва в аграрних підприємствах України в 2011 році склав 27 %, що на 0,6 % менше, ніж показник у Полтавській області. Найвищий рівень рентабельності у 2011 році був зафіксований у Новосанжарському (78 %) та Карлівському (68,1 %) районах проти 33 % і 32,9 % відповідно у 2007 році (табл. 4). Також високі показники рентабельності в Решетилівському та Великобагачанському районах. Впродовж 2007–2011 рр. стабільно високі показники спостерігаються у Чутівському районі. Збитковим у 2011 році є виробництво продукції сільського господарства тільки в Лохвицькому районі (-15 %) проти 15,3 % у 2007 році. Протягом 2007–2010 рр. рівень збитковості зафіксований у Чорнухинському районі, хоча в 2011 році маємо позитивний результат 19,6 % (табл. 4).

У рослинництві в цілому по області рентабельність виробництва продукції на досить високому рівні — 34,7 % у 2011 році проти 46,9 % у 2007 році (рис. 1). Найгірший показник спостерігаємо у 2008 році — 17,9 %, який був спричинений глобальною економічною кризою. На це вплинуло істотне падіння попиту на основні продовольчі і технічні культури. Простежувалась тенденція до значного скорочення посівних площ під озимими при низькій якості робіт, недофінансування гектара. Великий відсоток площ засіяний у неоптимальні терміни, що призвело до серйозного падіння врожайності.

Таблиця 4

Рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах по районах Полтавської області у 2007–2011 рр., %

Райони	Роки					Відхилення 2011 р. до 2007 р. (+,-)
	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	
Полтавська область	28,7	11,3	15,5	21,7	27,6	-1,1
Великобагачанський	62,9	24,0	21,3	34,4	52,7	-10,2
Гадяцький	38,1	2,1	-0,8	16,4	4,0	-34,1
Глобинський	25,9	3,4	42,9	38,1	29,3	+3,4
Гребінківський	12,5	18,5	-5,8	2,1	24,5	+12
Диканський	31,1	12,9	21,3	21,3	39,2	+8,1
Зіньківський	38,0	9,3	3,3	23,8	20,5	-17,5
Карлівський	32,9	7,3	12,3	31,4	68,1	+35,2
Кобеляцький	36,3	7,9	23,8	24,6	34,9	-1,4
Козельщинський	35,6	20,2	31,7	20,4	22,0	-13,6
Котелевський	32,8	36,3	20,0	38,6	40,7	+7,9
Кременчуцький	9,3	15,0	6,6	4,2	25,9	+16,6
Лохвицький	15,3	1,8	-1,4	7,5	-15,0	-30,3
Лубенський	2,1	6,2	-6,7	-11,8	13,3	+11,2
Машівський	10,5	53,9	0,9	6,1	22,3	+11,8
Миргородський	31,5	9,2	20,7	31,6	57,3	+25,8
Новосанжарський	33,0	0,2	21,0	58,1	78,0	+45
Оржицький	16,8	19,1	22,2	15,7	21,7	+4,9
Пирятинський	7,0	-11,2	-3,7	-10,9	22,7	+15,7
Полтавський	19,0	-15,4	-0,6	10,5	22,9	+3,9
Решетилівський	37,6	28,9	27,3	47,4	61,2	+23,6
Семенівський	38,6	2,5	16,8	14,5	42,8	+4,2
Хорольський	22,7	9,4	5,3	10,8	15,4	-7,3
Чорнухинський	-1,4	-9,6	-4,5	-3,1	19,6	+21
Чутівський	79,9	74,4	62,7	74,7	61,8	-18,1
Шипацький	34,3	15,7	19,4	26,1	44,9	+10,6

Примітка: розраховано автором за даними [5].

Ситуація у галузі тваринництва набагато гірша, хоча з 2009 року отримуємо позитивний результат, на відміну від 2007 та 2008 років (рис. 1). У тваринництві низький рівень рентабельності зумовлений не тільки ціновою кон'юнктурою, але й високою собівартістю виробництва продукції.

Рис. 1. Рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва та тваринництва в Полтавській області у 2007–2011 рр., %

Для підтримки сільськогосподарського виробництва у 2011 році на рахунок сільськогосподарських підприємств фактично надійшло 5,49 млн. грн. за рахунок бюджетних дотацій і 223,4 млн. грн. за рахунок повернення їм податку на додану вартість. У 2010 році прямих бюджетних дотацій на рахунки сільськогосподарських підприємств фактично надійшло 67,6 млн. грн. і 238,3 млн. грн. за рахунок повернення їм податку на додану вартість. У цілому за 2010 рік підприємствами отримано 305,9 млн. грн. бюджетних коштів, або 681,4 тис. грн. у розрахунку на 1 підприємство (у 2009 році — 157,4 млн. грн. і 356,9 тис. грн.). За сприяння та підтримки нашої держави можуть бути вирішені проблеми зміцнення фінансово-економічного стану сільськогосподарських підприємств. Також це стосується створення ефективної системи оподаткування та приведення її у відповідність з рівнем ефективності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Фінансово-економічний стан підприємств залежить передусім від ефективності прийняття й реалізації управлінських рішень. Успішне виконання виробничої програми сільськогосподарського підприємства є основою його міцного фінансового стану. Задовільний стан підприємства забезпечує фінансування і виконання усіх передбачених планом заходів, своєчасну виплату заробітної плати, своєчасні розрахунки з іншими організаціями. Посилення економічних важелів в управлінні сільськогосподарськими підприємствами підвищує успішність фінансово-економічного стану в розширеному відтворенні та зміцненні економіки.

Аналіз економічних результатів діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавської області свідчить, що їх стан за останні роки покращується. Про це свідчить збільшення прибутку та відзначається зростання загального рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств. У галузі рослинництва в цілому по області реалізація зернових культур, насіння соняшнику та картоплі була прибутковою. У галузі тваринництва прибутковою була реалізація молока та яєць.

Для покращення ефективності виробництва в галузі тваринництва на сільськогосподарських підприємствах потрібна всебічна і повна механізація та автоматизація трудомістких процесів у тваринництві в поєднанні з новою технологією

виробництва, поліпшення породних і продуктивних якостей худоби, подальша електрифікація ферм, а також реконструкція існуючого обладнання та приміщень.

Основні напрями підвищення ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах у цілому — це вдосконалення управління, організації виробництва і праці, підвищення технічного рівня виробництва, зміна обсягу і структури виробництва, поліпшення якості природних ресурсів.

Також на сьогодні пріоритетною функцією керівників сільськогосподарських підприємств стає систематичний контроль рівня економічно-фінансової безпеки з метою своєчасного виявлення загроз та здійснення відповідних заходів щодо їх усунення з найменшими втратами. Необхідним є удосконалення системи управління економічно-фінансовою безпекою у сільськогосподарських підприємствах. Органи управління безпекою повинні проводити діагностики стану підприємства, прогнозувати можливі загрози та розробляти заходи щодо забезпечення стабільності системи економічної та фінансової безпеки підприємства в цілому.

У подальших дослідженнях необхідно провести класифікацію показників економічно-фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств у Полтавській області.

Список використаних джерел

1. Ковальчук, М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК [Текст] : [підручн.] / М. І. Ковальчук. — К. : КНЕУ, 2004. — 402 с.
2. Сосновська, О. О. Оптимізація витрат як чинник підвищення ефективності виробництва в аграрних підприємствах Полтавської області [Текст] / О. О. Сосновська, О. П. Бурлака, О. А. Бурлака // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 1. — Полтава : ПДАА, 2010. — Т. 1. Економічні науки. — С. 224–229.
3. Сільське господарство України за 2011 рік. Статистичний збірник / за ред. Н. С. Власенко. — К. : Державна служба статистики України, 2012. — 386 с. [Електронний ресурс] Державна служба статистики України. — URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/09_2012/zb_sg_2011.zip.
4. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2011 рік. Статистичний бюлетень. — К. : Державна служба статистики України, 2012. — 88 с. [Електронний ресурс] Державна служба статистики України. — URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/07_2012/bl_oepvsg_11.zip.
5. Статистичний щорічник Полтавської області за 2011 рік [Текст] / за ред. Л. В. Калашник. — Полтава : Головне управління статистики у Полтавській області, 2012. — 409 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою менеджменту
Полтавської державної аграрної академії
(протокол № 10 від 5 листопада 2012 року)*

Надійшла до редакції 22.11.2012

Снитко Ю. Н. Экономические результаты деятельности сельскохозяйственных предприятий Полтавской области

Рассмотрены основные показатели деятельности сельскохозяйственных предприятий. Проанализирован уровень рентабельности производства продукции сельского хозяйства по районам Полтавской области. Предложены основные принципы улучшения финансово-экономического состояния сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: сельское хозяйство, производство, реализация, доход, уровень рентабельности.

Snitko, Yu. N. Economic Results of Activity of Agricultural Enterprises of Poltava Oblast

In the article the main indicators of activity of agricultural enterprises are considered. The level of profitability of agricultural industry production in regions of Poltava oblast is analyzed. The main principles of improving the financial-economic condition of agricultural enterprises have been offered.

Keywords: agriculture, production, realization, profit, level of profitability.